

A TERÜLETFEJLESZTÉS, A KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS AZ ALFÖLD-FÁSÍTÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

*Keresztes K. Sándor**

A konferencia helyszínére való utazás közben azon gondolkodtam, vajon mit jelent az erdő az alföldi embernek. Ugyanis én mint dunántúli, másfajta erdős tájakat szoktam meg. A polgármester úr az imént igen érzéketlenül értette meg velem, hogy ezen a tájon is nagy becsnek örvend a fa, az erdő.

Egy héttel a riói Környezet és Fejlődés Világ Konferencia megkezdése előtt hálás feladat egy olyan tanácskozást üdvözölni, amely pontosan követi a "globális gondolkodás és lokális cselekvés" gondolatát.

Kaán Károly születési évfordulója ugyanakkor jó alkalmat kínál arra is, hogy a magyar társadalmi-gazdasági átalakulások során munkásságát és eszmeiségét végiggondolva számtalan, a mára is érvényes párhuzamokat megvonjuk.

A mai magyar valóságnak is számtalan nehézséggel kell szembenéznie csakúgy mint az első világháborút követően.

A gazdasági és egyéb problémák ugyancsak sok hasonlóságot mutatnak.

Egy nemzet élni akarását, felemelkedési vágyát az jelenti, hogy nehéz helyzetben milyen távlatokban mer és képes gondolkodni illetve cselekedni. Mennyire képes hosszútávú célja alá rendelni rövidtávú érdekeit, mennyi lemondást és konfliktust képes vállalni a jövőért. Az erdőtelepítők hosszútávú optimizmusa pozitív jövőképet vetít előre.

Ezért volt igen fontos Kaán Károly alföld-fásítási programja. Ha címében ettől el is tér, de úgy vélem, ezzel azonos szellemisséggel indítatott a 24/1991. sz. Országgyűlési határozat is, amely az Alföld egyes időszakos környezeti védelmi és tájhasznosítási feladatait jelöli meg. Külön hangsúlyozandó, hogy ezt a határozatot az itt élő emberek igénye hívta életre, a táj képviselői voltak a kidolgozói és betervezői.

A határozat célja az Alföld gazdasági, infrastrukturális, idegenforgalmi, természetvédelmi, stb. kérdéseinek összehangolása és újragondolása.

Erre az összetett feladatra egy átfogó terv alkalmas, és így az Országgyűlési határozat végrehajtásáról szóló 3515/1991. számú Kormányhatározat 1. pontjaként már az e szerint megfogalmazott területfejlesztési koncepciót kell elkészíteni. E koncepció

* Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, Budapest.

ció képezi az alapját a részletesebb regionális terveknek. Mind az országgyűlési határozatban, mind a Kormányhatározatban megfogalmazott feladatoknak, regionális szemléleten keresztül kell érvényesülni.

Engedjék meg, hogy e konkrét feladat kapcsán általában szóljak a területfejlesztésről, amelybe ez a munka ágyazódik.

Ismert, hogy a területfejlesztés általános célja a társadalmi, a környezeti és a gazdasági érdekek összehangolásával elősegíteni az ország minden térségében az életminőség és a gazdálkodás feltételeinek javítását, a fenntartható fejlődés feltételeinek a megteremtését. A fenntartható fejlődés alapfeltétele az olyan gazdasági növekedés, amely az újratermelhető erőforrások használatának előtérbe helyezésével, a népesség életszínvonalának folyamatos emelése mellett megőrzi az emberi környezet természeti és értékes művi elemeit, elemegyütteseit. A fenntartható fejlődés esélyt ad a jövő nemzedékének azáltal, hogy a jelen generáció igényeit úgy elégíti ki, hogy az ne korlátozza utódainkat céljaik megvalósításában.

A korábbi növekedésorientált gazdaságpolitikát olyan környezetbarát innovatív regionális fejlesztési koncepciónak kell felváltania, amely segíti a piacgazdálkodás térnyerését, a helyi és térségi erőforrások aktivizálását, a megújítási folyamatok térben történő terjedését. A korábbiaknál nagyobb szerep hárul a területi politikára és eszközeire a válságmenedzselésben és a technológiai megújítás ösztönzésében is. Ez olyan komplex regionális fejlesztési programok kidolgozását is jelentheti, melyek konkrét beruházási programokkal is alá vannak támasztva.

A területfejlesztés általános célkitűzései az alábbi konkrét feladatokat jelentetik:

- A társadalom, a gazdaság és a környezet egyensúlyának a fenntartása.
- A válságtérségek gondjainak enyhítése.
- A régiók és településtípusok közötti hátrányos különbségek és esélyegyenlőtlenségek mérséklése.
- A nemzeti erőforrások jobb hasznosítása.
- A területi identitás erősítése, a kulturális örökség megőrzése.
- A különböző tevékenységek és pénzügyi források területi koordinálása.

Ugyanakkor látnunk kell, hogy a területfejlesztési feladatok terén is sok gondot örökölt kormányzatunk és az elengedhetetlenül szükséges szerkezetátalakítások, valamint a keleti piacok összeomlása, a válságfoltok gyors növekedését idézték elő. Ezért ma a területfejlesztést gyakran a válságmenedzseléssel azonosítják. Ennek az a veszélye, hogy a rövidtávú "tűzoltás" mellett nem marad forrás a valós eredményeket ígérő hosszabb távú programok finanszírozására. Ezért *célszerű elkülöníteni a válságmenedzselést és a területfejlesztés általános stratégiáját és taktikáját.* Ezért is üdvözöltük ezt a parlamenti határozatot.

A területfejlesztés (a környezetpolitikával, a táj és természetvédelemmel együtt) céljait a társadalom és gazdaságpolitikával összehangoltan valósítja meg. Ahhoz, hogy a területi feszültségek kiegyeződése megelőzhető legyen, az ágazatok és funkcionális intézmények szoros együttműködése szükséges. Különösen fontos a célok és eszközök koordinálása.

Mindezen általánosságok után mi jellemző az Alföldre? Melyek azok az ismérvek, szempontok, amelyeket a területfejlesztési koncepciónak (benne a tájhasznosítási tervek) valamint az ehhez illeszkedő fásítási programnak figyelembe kell vennie?

Gazdasági téren:

- A mezőgazdaság szerepének túlsúlya jellemző, amely természeti, táji adottságaiból fakad.
- Az Alföld túlnyomó részén a túlhasználat, az ökológiailag kedvezőtlen művelési módok miatt nagy területek elszikesedtek.
- Az iparosítás kezdeti szakaszában csak másodlagos ipartelepítés, majd a városiasodási folyamattal együtt primer ipartelepítés is szerepet kapott.
- Az urbanizációs folyamat alföldi sajátosságai történelmi gyökereűek. Az Alföld településeit az agrárjelleg dominanciája jellemezte, és a nagymérvű változások ellenére az országos átlagnál magasabb agrárkereső arány jellemzi ma is.
- Az Alföld településrendszerében a mezővárosok különleges szerepet töltek be, melyet az utóbbi időben a városiasodás folyamata jellemez. Az Alföldre óriás falvak, illetve kisvárosok és tanyák rendszere volt jellemző, amely mára megváltozott, a tanya településrendszer elsorvadt.

Ezeket Önök jól ismerik. Felsorolásukkal csak azt akartam hangsúlyozni, hogy a területfejlesztési tevékenység a területi alkalmasságból, potenciából kiindulva keresi a választ a társadalmi, térgazdasági kérdések megoldására. Ennek igen fontos eleme a táji adottságok számbavétele.

Az általános tájvédelem pedig a tájhasználati alkalmasság kérdését vizsgálja térségi összefüggésben. Az általános tájvédelmi feladatokat tárcánk látja el. Ez kiterjed a táj természeti erőforrásainak, esztétikai és kulturális örökségeinek, valamint terhelhetőségének vizsgálatára és használatuk, fejlesztésük optimalizálására. Ennek a témakörnek - legalábbis az igazgatási szférában - mind az elmélete, mind a gyakorlata meglehetősen kiforratlan, ezért is várunk sokat ettől a munkától.

A kormány nyitott, befogadni kész a javaslatokat, már csak azért is, mert tisztában vagyunk azzal, hogy nem csupán az ipari, hanem a mezőgazdasági szerkezetünk is sürgős átalakítást kíván.

Tárcánk az OGY. határozat nyomán készült 3515/1991. számú kormányhatározat végrehajtásában meghatározó szerepet kapott. Ez érthető, hiszen a komplex feladat tartalmazza és integrálja a minisztérium teljes feladatkörét.

A koncepció elkészítésével az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Intézetét bíztuk meg, helyi szakértők bevonásával. A munka folyamatban van.

A lehetőségekhez képest felgyorsítottuk azokat a munkálatokat, amelyek az Alföld természeti értékeinek számbavételét célozzák és majd alapját képezik azon döntéseknek, hogy hol és milyen jellegű további védett területek kerüljenek kialakításra.

Befejezésül egy fontos szempontra szeretném felhívni szíves figyelmüket. Bármennyire jó és szükséges az OGY. valamint a kormányhatározat, és bármilyen

erős is a központi akarat, értelme és eredménye csak akkor lesz, ha az itt élő lakosság széleskörű támogatását és bizalmát élvezzük. Ennek érdekében 700 települési önkormányzatot kerestek meg levélben a munka előkészítése során. (Örülök, hogy polgármester úr pozitívan igazolta vissza ezen törekvéseinket.)

A központi akaratnak és az alulról jövő kezdeményezéseknek egybeesése segítheti elő leginkább a Kaán Károlyi gondolatok megvalósulását. Ezen belül is az 1918-ban meghirdetett, 1929-ben törvényben rögzített "Erdőt az Alföldre" program ma is aktuális igényének társadalmi-gazdasági feltételeit meg kell teremtenünk.

Ez a Kormány feladata is. A tudósoké és szakembereké pedig az, hogy biztos szakmai alapot nyújtsanak ehhez. Erre a mostani konferencia is jó lehetőséget kínál, egy speciális és az adott téma szempontjából is nagyon fontos területen.